

Pásztor Gyöngyi–Péter László Kolozsvár mint márka – útban a posztmodern város felé? Szociológiai tanulmány egy erdélyi város jellegének és arculatának a változásáról

Jelen tanulmányban a szerzők arra vállalkoznak, hogy a Kolozsvár fizikai és társadalmi terében zajló változások irányát megragadják, azt a hipotézist fogalmazva meg, hogy e vonások Kolozsvár leendő posztmodern jegyeire utalnak. Amellett érvelnek, hogy a városkép tudatos átalakítása jelzi azt a tendenciát, amelynek végső célja egy piacosítható Kolozsvár-márka kialakítása, s amelyet globális folyamatok – egy globális városrendszerbe való betagozódás külső kényszerei – vezérelnek. A szerzők mindketten szociológusok, Pásztor Gyöngyi a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Szociológia tanszékén tanársegéd valamint a Budapesti Corvinus Egyetem doktori hallgatója, szakterülete a városszociológia. Péter László a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Szociológia tanszékének adjunktusa, szakterülete a közvélemény, társadalmi problémák, és szegénységsszociológia. E-mail címek: gyongyipasztor@gmail.com, peterlaci@yahoo.com.

BEVEZETÉS

Kolozsvár városa gyakran jelenik meg mind a szépirodalom (például Bálint 1978, Méhes 2001, Nagy 1981), mind a társadalomtudományok alanyaként és terepeként. Az utóbbiak közül kiemelendő a mindenkori történettudomány (például Egyed 1997, Korunk 2006, Sipos 2001), a humánföldrajz és a szociológia (például Gál 2005, Geambaşu 2003, Hancz–Péter 2005, Pásztor 2003a-b, 2004, 2005, Péter 2002, 2003, 2006b, Petrovici 2003, Ruszuly 2005), valamint az antropológia (például Feischmidt 2002, 2005, Magyarai 1994, 1997, Szabó 2004, Troc 2003). A szociológiai és antropológiai kutatások közös eleme – az eltérő megközelítések, szemléletmódok és módszertani apparátusok ellenére –, hogy Kolozsvárt elsősorban a rendszerváltást követő szerteágazó problémák és feszültségek *helyszíné*ként jelenítik meg. A vizsgált tanulmányok többsége a városi lét kevésbé pozitív vonatkozásait mutatja meg az átmenet kontextusába ágyazva – nacionalizmus, szegénység, munkanélküliség, szegregáció, lakáspiac, lakótelepi munkáséletmód, informális és túlélési stratégiák, szétszakadó munkaerőpiac, Caritas-ügy, egyetemkérdés stb. Ettől eltérően számunkra Kolozsvár nem csupán terep, hanem vizsgálódásaink alanya. Azokat a folyamatokat írjuk le, amelyek a városban jelenleg észlelhetők, és – véleményünk szerint – lényegesen megváltoztatják a város jellegét.

A hazai szakirodalom által feltárt gazdasági szerkezetváltozást (Emigh–Szelényi 2001, Péter 2003, Zamfir 2001) megkettőzik azok a változások, amelyeket globális szinten leggyakrabban

posztfordista fordulatnak¹ (Kumar 1999, Mingione 1996, Ritzer 2003) vagy posztmodernizáció-nak² (Giddens 1997) neveznek, s amelyek ismeretlen és nem várt helyzetet teremtve leginkább a problémák koncentrációjában nyilvánultak meg. Mindezek együttesen jelentős strukturális módosulásokat eredményeztek Kolozsváron is, többszörösen átszabva a városképet és természetesen a társadalmi viszonyokat is. Nem célunk, hogy a kilencvenes évekre jellemző változások sorát és szakirodalmát részletesen bemutassuk, de ezek közül két párhuzamos, ám eltérő eredményű markáns trendet mindenképpen kiemelünk: egyrészt *a nacionalizmus vezérelte szimbolikus tér-foglalást* (amelynek elemei a főtéri archeológiai ásatások, a szomszédos „román téri” szoboravatás vagy a piros-sárga-kék zászlók, padok, szemetesek, útszéli oszlopok), másrészt pedig *a város gazdasági profiljának átalakulását* (konkrétan az egyetemi és szolgáltatói jelleg dominánssá válását).

Úgy véljük, hogy az utóbbi két-három évben a változás egy új szakaszával állunk szemben mind minőségét, mind jellegét tekintve, azazhogy Kolozsvárra a posztmodern város kialakulása/kialakítása válik egyre inkább jellemzővé. Amellett érvelünk, hogy a városkép tudatos átalakítása jelzi ezt az állapotot/tendenciát, amelynek végső célja egy piacosítható Kolozsvár-márka kialakítása, s amelyet globális folyamatok – egy globális városrendszerbe való betagozódás külső kényszerei – vezérelnek. Jelen tanulmányunkban ezért arra vállalkozunk, hogy megragadjuk a kolozsvári fizikai és társadalmi térben zajló újkeletű változások irányát, és rámutassunk azokra a vonatkozásokra, amelyek Kolozsvár leendő posztmodern jegyeire utalnak.³ Írásunkat a következőképpen strukturáltuk: az elméleti vonatkozások áttekintése után a kutatás paramétereit és módszertani vonatkozásait mutatjuk be, majd feltett kérdéseinkre keressük a választ, s végül következtetéseinkkel zárjuk a tanulmányt.

ELMÉLETI ÉS MÓDSZERTANI IRÁNYOK

A posztmodern fogyasztható város: Elméleti megközelítésünknek kiindulópontja a posztmodern városelmélet, pontosabban a *globális*, illetve a *fogyasztható város koncepciója*. Az alábbiakban tömören nézzük meg mindkét gondolatot.

1. A posztfordista gazdaság kialakulásáról és jellemvonásairól lásd részletesen Péter 2006a:79–98.

2. A társadalmi változásokat, azok eredményeit, valamint a modernitás állapotával való viszonyukat is eltérően magyarázzák a szociológusok: egyesek szerint a modern kor egyértelmű meghaladásáról van szó, mások viszont a (késői) modernitás egy új formájáról beszélnek, ami jellegében továbbra is modernnek tekinthető. Ezért a társadalom ipari szakaszán túli korszak felé vezető átmenet megjelölésére is sokféle fogalmat használnak: szokás azt *információs/harmadik hullámos* (Toffler 1973, 1983, 2003), *posztmodern* (Bell 1973, Lyotard 1979), *tudásalapú* (Touraine 1974) vagy éppenséggel *hálózati* társadalomnak (Castells 2004) is nevezni. Beszédes az a megjegyzés, miszerint „az világosabb, hogy mit hagy a társadalom hátra, annál, hogy mi fele megy” (Kumar 1995:23). Mindezeket szem előtt tartva a továbbiakban magunk is a városszociológiában legnépszerűbb posztmodern fogalmát használjuk a városra vonatkozóan, a globális szinten végbemenő folyamatra pedig a globalizáció kifejezést alkalmazzuk.

3. Tanulmányunkban nem amellett érvelünk, hogy Kolozsvár 2006-ban posztmodern város lenne. Továbbá azt sem kívánjuk sugallni, hogy „minden a legjobb úton halad” és a város előtt „szép jövő áll”, hogy mindez problémamentes és folyamatos fejlődést jelez. Értelmezésünkben tehát nem egy „sikertörténetet” mondunk el, hanem tudatában vagyunk a változás problematikusságának. Kizárólag arra vállalkozunk, hogy azonosítsuk azokat az elemeket, amelyek a posztmodern város kialakulásának társadalmilag kondicionált folyamata révén városunkban – e tanulmány megírásának pillanatában – megjelenőben voltak. Azt azonban mindenképpen úgy gondoljuk, hogy a posztszocialista átmenet időszaka lezárult Kolozsváron (is), s mindez formálisan-hivatalosan az EU-hoz való csatlakozásban ölt szimbolikusan testet.

A globális léptékű változásokat az akadémiai mezőben, de a politikai beszédekben, valamint a nagy nyilvánosságban zajló médiadiskurzusban is a *globalizáció* (Giddens 1997) megnevezéssel szokták illetni. A kifejezést a szerzők több értelemben használják, annak függvényében, hogy a pozitív (a globális, a világ majdnem minden pontját átfogó piac, a szabad versenyfeltételek kialakulása, a „világfalu”, a világot majdnem teljesen behálózó média- és kommunikációs rendszer megjelenése/működése, a transznacionális nagyvállalatok felértékelődött szerepe) vagy pedig a negatív (a társadalmon belüli/társadalmak közötti egyenlőtlenségek folyamatos növekedése, a szegénység akuttá válása, marginalizáció és kirekesztődés) következményeire fókuszálnak (Horst–Lozada 2001). A globalizáció folyamatának természetesen több dimenziója van, a meghatározások éppen amiatt térnek el, hogy más-más vetületre helyezik a hangsúlyt, többségük azonban a globalizáció által teremtett kölcsönös függőséget emeli ki ismételten. Legegyszerűbben talán azt mondhatnánk, hogy a globalizáció „a világ társadalmi közötti növekvő kölcsönös függőség kialakulása” (Giddens 1997:498) vagy pedig „azon folyamatok [összessége], amelynek következtében egy adott helyen hozott döntések és cselekvések lényeges következménnyel járnak a világ egy teljesen más részén” (Horst–Lozada 2001:3). Magyarán, egy globális léptékű, vertikálisan és horizontálisan integrált, bizonyos mértékben az egész világot átfogó, összefonódott gazdasági rendszer kialakulásáról van szó, amelynek következtében egyaránt átértelmeződnek a tér és idő korlátai, valamint az államok közötti kapcsolatok, s amely a (nagy)városok esetében is különös mértékben érezteti hatását.

A globalizáció empirikus megragadása és teoretizálása során felmerül az érvényesség kérdése: minek alapján nevezhető mindez posztmodernnek? A várossal foglalkozó szerzők véleménye szerint a globalizált és posztmodern világ egy másfajta olvasatot, értelmezést, tapasztalatot feltételez (Duncan–Lay 1993, Gregory 1994), de egyben egy másfajta, az „előzőtől” eltérő fizikai világot is jelent (Urry 1991, Zukin 1991). Vagyis a globalizáció szemléletes következményei tetten érhetők a városok *térbeli vetületében* is, természetesen a gazdasági és kommunikációs rendszer átalakulása mellett, s ezen változás egyik legfontosabb jellemzője pontosan az, hogy a városban újra hangsúlyt és új jelentést kap a területiség, a tér (Harvey 1990, Soja 1989).

A posztmodern városelemzések két eltérő irányú, de összekapcsolódó trendet tartanak szem előtt: az egyik a *globális rendszerbe való betagozódás kényszere és lehetősége*, vagyis egy globális skálájú városhálózatba való bekapcsolódás, a másik pedig a *lokalitás, a helyi specifikum és egyediség újrafelfedezése és előtérbe helyezése* (Pásztor 2006). Ez utóbbihoz kapcsolódik a másik elméleti kiindulópontunk, a *fogyasztható város* koncepciója.

John Urry (1995) szerint a történelmi tudatosság ad egy város vagy régió lakosai számára sajátos karaktert, illetve a tér szimbolikus jelentésére és ezzel összhangban való használatára vonatkozó közös tudást. E szimbolikus jelentések a történelem „manipulációjából” származnak, ami annyit jelent, hogy az olyan, tudatosan kiválasztott, többnyire a történelem pozitívnak tekintett eseményeit tartalmazzák, amelyek a hely egyediségét és – ezzel együtt – szimbolikus értékét hivatottak növelni. S bár nem annak tűnik, mindez többnyire új konstrukció, amely a posztindustrializáció után bekövetkezett és a városokban végbement funkcióváltás hatására jött létre. Minden olyan próbálkozás esetében, amely az ipar hanyatlását/visszavonulását követően a szolgáltató szektor megerősítését tűzte ki célul bizonyos kategóriák (befektetők, turisták) odavonzása által, a marketing a történelmi múlt felfedezésén és felelevenítésén alapult (Urry 1995). Így a turizmusnak nagyon nagy szerepe volt a fogyasztható város kialakításában. A turista számára a város tulajdonképpen egy kulturális termék (*cultural artefact*), a szórakozás

vagy a szabadidő eltöltésének a színhelye; a modern turizmus pedig nem egyéb, mint a hétköznapitól eltérő fogyasztás, nemcsak a mindennapi rutinjából kilépő turista, hanem a város mint kínálat szempontjából is. Ezért szakemberek sokasága dolgozik az imázs és a szolgáltatások kiépítésén, és munkájuk eredményeképpen bizonyos terek, városrészek kikerülnek a városi élet hétköznapi használatából egyfajta turistaövezetet alkotva, s e folyamat eredményeként megvásárolható és fogyasztható áruvá válnak (Urry 1991:1). Ez a differenciálódás a posztturista avagy posztfordista/posztmodern városfogyasztás első jele, amelynek során az egyének egyre inkább visszautasítják a tömeghez való tartozás gondolatát, és az autentikusság keresésének egyéni, gyakran alternatívnak értelmezett útját választják. A fordista turizmus ideáltípusa a kemping volt, a maga egyszerűsített, hozzáférhető, tömeges szolgáltatásaival – ezek a helyek a posztfordista folyamatban egyre inkább szabadidőközpontokként definiálódnak, a szabadság eszméjét csatolják ehhez az identitáshoz (Urry 1991:14).

Ebben a kontextusban a turizmus fogalma is differenciálódik. A kulturális turizmus, a piknikezés, a szerencsejátékok, a luxusszállók, illetve a hátizsákos utazások és olcsó szállodák mind a turizmus különböző formáit jelentik, s mindegyikük eltérő várostapasztalatot is hoz létre. Nem vitatható viszont e különböző formák előre megtervezett volta. Más ugyan az egyes esetekben elfogyasztott áru, mert más az érte fizetett ár, a megtervezettségéből kilépni viszont nem lehet, mert ez a mindennapokba való belépést és egyben a turistastátusból való kilépést és egy másfajta városfogyasztás jelentene.

A többféle városolvasat felismerése mind az elméletalkotásban, mind a gyakorlatban a modernítésra jellemző racionalitásról a posztmodern fele való elmozdulást sugallja. A modernítésra a tér racionalizációja jellemző, a posztmodern térben viszont az válik normává, ami korábban az eltérőt, a másságot jelentette: a szenzáció és az illúzió színhelyei. Zukin (1991) szerint a város a fogyasztás tárgyává és színhelyévé lesz, ahol az illúziógyártás és -fogyasztás a mindennapi élet része – részt vesznek benne nem csupán építészek és várostervezők, hanem a mozi és a sztárok is. A mai város tehát nem termelő, hanem fogyasztó, ugyanakkor – valójában – egy eladható és egyben fogyasztható termék is. Ezért a városépítés napjainkban a tervezésen és fizikai építésen túlmenően marketing- és identitásépítő tevékenységet is jelent. A város marketingjének tétje elsősorban nem a fizikai tranzakció valamely városi területtel, hanem bizonyos kategóriák városba való vonzása (például a turistáké, a középosztályé vagy a vállalkozóké). A város imázsának legfontosabb része az autentikusság megalkotása (Kearn–Pilo 1993): ahhoz, hogy vonzó legyen, bizonyos közösen osztott standardokon túl (megközelíthetőség, jó infrastruktúra, a szolgáltatások megfelelő minősége) a városnak elsősorban egyedinek kell lennie.⁴

4. Az előbbieken bemutatott változások elkerülhetetlenül a települések szerkezetének alapvető átrendeződéséhez vezetnek. Az átrendeződés mennyisége és milyensége mutatója lehet annak, hogy az illető város a nyertes és vesztes települések kategóriájába sorolható-e. A gondolat, hogy a települések (gazdasági, politikai, kulturális, földrajzi) jellemzőik révén képesek a tágabb – nemzeti, nemzetközi, globális – gazdaság folyamataikból előnyt vagy hátrányt kovácsolni maguk számára, természetesen nem új. A helyzet sajátossága az, hogy a fordista ipar önmagában a települések jellegzetességeinek megváltozását eredményezte azáltal, hogy egyes településeknek kedvezett, másoknak pedig nem – például új nyertese volt a füstös gazdaságnak Liverpool, Manchester vagy Essen. S a játszma ugyan folytatódik, de a szabályrendszer és így a játszma kimenetele is megváltozott, s az előző nyertes helyzet akár hátránnyá is válhat az új versenyben. Ugyanakkor hangsúlyoznunk kell, hogy pontosan a posztmodernítés jellemzőjeként megjelenő flexibilitás következtében jelenleg egyik helyzet sem tekinthető állandónak: a jelleg és körülmények valójában könnyen irányíthatók, tervezéssel és beavatkozással majdnem minden esetben megteremthetők és előállíthatók.

A posztmodern és fogyasztható város jellemzőit (szemben a modern várossal) a következőképpen foglaltuk össze:

<i>Modern város</i>	<i>Posztmodern város</i>
Termelési központ	Fogyasztási központ
Ipari település	Többfunkciós, főként szolgáltató
Kulturálisan és/vagy etnikailag homogén	Multikulturális, többetnikumú, heterogén
Szállítási rendszerekre alapozó központ	A szállítási infrastruktúra mellett az információs hírközlési rendszerekre alapozó központ
Általános jellegű, tipikus település	Egyedi jelleggel bíró település

1. táblázat. A modern és posztmodern városok általános jellemzői.

A posztmodernizáció következtében az alkalmazkodott (nagy)városok *globális városhálózatok*-ba kapcsolódtak, vagyis a települések közötti korábbi hierarchikus kapcsolatok (Sassen 1991) helyébe településhálózatok léptek – ez olyan kapcsolatot jelent a települések között, amit bizonyos értelemben „együttversenyzésként” határozhatunk meg, hiszen adott térbeli küzdőtérben az együttműködés és a verseny között ingadozik (Brenner–Roger 2005, Sassen 2002, Taylor 2003). Továbbá a városok eladóhelyek lettek, vagyis egyre inkább kevésbé a termelés és egyre inkább a fogyasztás központjai. Ugyanakkor a városok önmagukban véve fogyasztási cikkek is, amelyek megvásárolhatók, eladhatók, piacra vihetők (lásd Kearns–Pilo 1993, Urry 1991, Zukin 1991).

Módszertani vonatkozások: Tanulmányunk empirikus, elsősorban megfigyelésre és dokumentumelemzésre épül. Kolozsvár belvárosának átalakítási terveit figyeltük, illetve a polgármesteri hivatal által kidolgozott hivatalos dokumentumok⁵ tartalomelemzését végeztük el. Ezt saját megfigyeléseink egészítik ki, amelyekre döntően 2006 júliusa és novembere között került sor.

Az elemzett dokumentumok textuális információtartalmukon túl szubtextuális jelentéseket is hordoznak, amelyek meghatározzák a tervezés, illetve a változás jellegét. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy e dokumentumok különböző területi egységekre vonatkoznak: míg a polgármesteri hivatal dokumentumai az egész városra, a turisztikai fejlesztési stratégia néhány utalástól eltérően a belvárosra, a Planwerk-terv pedig elsősorban a Fő térre és az ahhoz szervesen kapcsolódó utcákra vonatkozik. A jelen elemzés területe sem csupán a Szent Mihály-templommal és a Mátyás király szobrával megjelölt, hanem a hajdanán városfalakkal körülvett belváros és annak a közvetlen környéke is.⁶

A megfigyeléseinket a Michael Dear és Steven Flusty (1998, 2002) által kidolgozott elméleti modell – amelyben a posztmodern város fizikai szerkezetében végbemenő változásokat írják le és teoretizálják – alapján operacionalizáltuk. A szerzőpáros Los Angeles példájával illusztrálja, hogy a posztfordista gazdasági rend teljesen megváltoztatta a klasszikus ökológisták által felállított városszerkezetet. E felfogás szerint a posztmodern város társadalmilag és kulturálisan dinamikus és heterogén, ugyanakkor felértékelődnek az erődítményszerű kertvárosok, külvárosok és peremvárosok, míg a lakosság monokulturális vagy fogyasztói kiscsoportokat alkotva, szigetekként építi és használja a várost. A klasszikus ökológiai forma eltűnik, helyébe pedig egy kollázsszerű parcellákból álló, fogyasztásorientált város jelenik meg (Dear–Flusty 2002:232).

5. Primăria Cluj-Napoca 2005a–b, 2006; PUZ, PUG, Planwerk-terv 2006

6. Ide tartozónak véljük a Bocskai (Avram Iancu) és Széchenyi (Mihai Viteazul) teret is.

A posztmodern város legfontosabb jellemzőjeként a *keno kapitalizmus metaforáját* használják, melynek elemei a lokális és globális kapcsolatok, a képlékeny rétegződés, valamint a városi folyamatok átlokálizálódása, ami elsősorban a város folytonosan alakuló szerkezetére utal. Megállapítják, hogy a modern várostól eltérően a posztmodern városkép sokkal kimerítőbb, részletesebb és bonyolultabb, egymásra talál benne a változatosság, sokszínűség, a multi- és polikulturalitás, valamint az ízléses elegancia. Véleményük szerint a posztmodern város tulajdonképpen a következő kognitív és konkrét elemek fúziója: a *régies, patinás tereké*, amelyek szándékoltan és tervezetten szépek; a *szövetesített homlokzatoké*, amelyek részleteikben gazdagok, hogy patinásított látványt szolgáltatassanak a gyalogosok számára; a *stílusosságé*, amelyek divatosak és sikeres gazdagságot árasztanak; a *lokalitásé*, amely szándékos történelmi és földrajzi rekonstrukció alapján sajátosságokat gerjeszt; valamint a *gyalogos és autós elválasztás*, ami az autós zajt hivatott csökkenteni és átengedni az így felértékelődött teret a központba vonzott gyalogosoknak. E modellt követve tehát azt figyeltük meg, hogy a fenti öt elem milyen mértékben jelenik meg a kolozsvári fizikai térben.

KOLOZSVÁR MINT MÁRKA

A változások előzményei és helyi kontextusa, valamint a posztindusztrialitás csirái: Amint a bevezetőben már említettük, a rendszerváltás utáni Kolozsvár változásainak két fő irányát lehet analitikusan elkülöníteni. Az egyik a *nacionalizmusok vezérelte szimbolikus térfoglalás*, amelyet az elhúzódo posztszocialista helykeresés hozzávetőlegesen 1992–2000 közötti szakaszaként értelmezhetünk. Ebben a feszültségterhes szakaszban a „város” identitását és a valahová tartozást,⁷ a belső problémák megoldását „kereste”. Felmerült, hogy a szocialista rendszertől örökölt városi struktúra – a lakások mérete és beosztása, a panelrengetegek szűrkesége, az úthálózat állapota, az utak neve vagy éppen névtelensége – az átmenet Kolozsvára számára mit is jelent. Például Monostor falu lebontása és a helyette felépült lakótelep által generált társadalmi problémák (zúfolttság, munkanélküliség, megváltozott etnikai arányok) kompenzációs stratégiái abban nyilvánultak meg, hogy azokat traszformálva az akkori elit kivitte a közterekre azáltal, hogy a román nemzeti-etnikai jelleg szempontjából „befejezetlenként” értékelte a városi teret (lásd Feischmidt 2003).

Kolozsvárt tehát ebben az időszakban a befejezetlenség – vagy *nem leülepedettség* (Lazár 2003) – jellemezte, amelynek egyik legfontosabb összetevője volt a nyilvános tereket brutálisan elárasztó, etnikai elemeket felhasználó szimbolikus erőszak (Mihali 2003:123). Mindez nem az egyébként természetes és folyamatos növekedés, hanem sokkal inkább egy identitáskereső folyamat, az önmagával való megbékélés hiányának következménye volt. A városnak azonban nem sikerült olyan önreprezentációs stratégiát kiépítenie, amellyel annak minden lakója azonosulni tudjon – „Olyan ez, mintha a város nem találta volna meg identitását, és attól fél, hogy nem is fogja valaha [megtalálni]” (Lazár 2003:126) –, tekintve, hogy egy magyar múltú és román többségű városról volt/van szó, ahol sem a magyar, sem a román identitás nem elfogadható valamennyi lakos számára. A románság hangsúlyozásának egyik eleme a nemzeti színek nyilvános megjelenítése volt bárhol, ahol ez lehetővé vált (padok, szemeteskukák, útszéli oszlopok, utcai

7. Lásd Péter László tanulmányát a főtéri archeológiai ásatásokról ugyanebben a lapszámban (szerkesztők).

díszek, égők, virágágyások, figyelmeztető táblák, zászlók, parkolásgátlók, határjelzők stb.) – e tekintetben az akkori polgármester⁸ „találékonysága” szinte kimeríthetetlen volt. A piros-sárga-kékre „mázolás” logikáját vesztett volt az egyébként román többségű városban, e színek többé nem a nemzeti szolidaritás, hanem a bomlasztás szimbólumává váltak: megjelenítésük nem tekinthető másként, mint a „másik” elhallgattatására és szimbolikus megsemmisítésére használt eszközként. Olyan volt ez, „mintha Kolozsváron még nem ért volna véget a második világháború, vagy a bécsi döntés a tegnap történt volna” (Lazăr 2003:126).

Bizonyos értelemben a régi centrum és az újonnan épített periféria minden város esetében szemben áll egymással, a központ a maga állandóságával, a periféria pedig folyamatos változásával és dinamizmusával határozza meg a modern városok képét és identitását. Kolozsvár esetében azonban e szembenállást két további elem egészítette ki: az etnikai jelleg a magyar központot és a román perifériát állította szembe, a szocialista városépítés pedig a centrum-periféria korábbi viszonyát igyekezett megfordítani, a perifériát téve reprezentatívvá. E funkcióváltás viszont nem valósult meg teljes mértékben, hiszen a központ sohasem veszítette el politikai és adminisztratív funkcióit, ugyanakkor – mint a továbbiakban látni fogjuk – ez bizonyult alkalmasnak a hasonlóság alapján a „híd”-szerep betöltésére a többi európai város irányába. Ezt a hosszantartó kezdeti periódust a város poszt szocialista életében mi a késői modern város tipikus, de pillanatnyilag meghaladott szakaszának tekintjük.

A másik folyamat a korábban bemutatott trenddel párhuzamosan ment végbe (de más eredménnyel, ami végül alá is ásta az előbbit), és pedig a *város gazdasági profiljának átalakulása*. A központosított tervgazdaságnak a piaci mechanizmusokon alapuló versenygazdaságra való felcserélése az átmenet egyik kulcsfontosságú feladata és célja volt. A kolozsvári „füstös” nagyipart az ötvenes-hatvanas években telepítették ide az akkori erőltetett modernizáció során az agrárnépesség nagyarányú betelepítésével és a lakótelepek létrehozásával.⁹ A 90-es évek során a korábbi állami nagyvállalatokat átszervezték és privatizálták, vagy bezárták, ami teljes mértékben átszabta az ágazatok közötti viszonyt: a szolgáltató, kereskedelmi, IT, illetve az akadémiai szektorok váltak dominánssá az időközben majdnem teljes mértékben eltűnt iparral szemben.

Kolozsvár lakosságának a gazdasági ágazatok szerinti eloszlását vizsgálva észrevehető, hogy struktúrája a rendszerváltást követő években jelentős mértékben megváltozott. Míg az 1992-es népszámlálás idején a város lakosságának közel fele (46,39%) a feldolgozó iparban dolgozott, ez az arány az elkövetkező tíz évben csaknem megfeleződött (28,3%). Ugyanakkor jelentőset növekedett a szolgáltató szektorban dolgozók aránya: 1992-ben arányuk 40,56 százalék, 2002-ben pedig már meghaladta a 60 százalékot. A legnagyobb növekedési ütemet a kereskedelem, a közlekedés, a szállodaiipar (több mint 10 százalékos növekedés), valamint az oktatás (több mint 3 százalékos növekedés) jelentette.

8. Gheorghe Funar 1992–2004 között volt a város nacionalista polgármestere.

9. A nagyipari létesítményeket többnyire a város északkeleti határájának a külváros(ai)ba telepítették. A gyárnegyed részben a vasútállomás mellett (Tehnofrig és gyufagyár), a volt Dermata környékén (a Clujanára átkeresztelt Dermata Művek, Unirea Gépgyár, Carbochim elektróda- és köszörűgyár) és az Irisz negyedben (Irisz Porcelángyár, Libertatea Bútorgyár) fejlődött ki, majd kiterjedt az Irisz telep keleti felére és Szamosfalva felé is (CUG Gépgyár, Sanex Finomkerámiai Kombinát stb.).

Gazdasági ágazatok	1992		2002	
	<i>Szám</i>	<i>Arány</i>	<i>Szám</i>	<i>Arány</i>
Mező- és erdőgazdálkodás, vadászat, halászat	2584	1,67	1794	1,38
Kitermelőipar	947	0,61	281	0,22
Feldolgozóipar	71 824	46,39	36 917	28,30
Víz-, gáz-, villanykitermelés és -szolgáltatás	2733	1,77	2963	2,27
Építkezés	10 562	6,82	9067	6,95
Kereskedelem, közélelmezés, szállodaipar	13 753	8,88	24 026	18,42
Szállítás és telekommunikáció	9668	6,24	9823	7,53
Bank és pénzügyek	1003	0,65	2439	1,87
Kutatás, számítástechnika	8107	5,24	6567	5,03
Közigazgatás és társadalombiztosítás	4298	2,78	8120	6,22
Oktatás	9955	6,43	12 452	9,55
Egészségügy és szociális munka	9166	5,92	10 331	7,92
Kultúra, sport, turizmus, NGO	3494	2,26	4008	3,07
Egyéb	3355	2,17	1667	1,28
Aktív lakosság	154 830	100,00	130 455	100,00
Lakosság szám összesen	328 602		318 938	

*2. Táblázat. A kolozsvári foglalkozásszerkezet alakulása
1992–2002 között. (Forrás: CNS 1992, INS 2002).*

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy 1992 és 2002 között Kolozsvár közel tízezer lakost veszített, amely tendencia ma erősödni látszik. A fogyás oka az iparban dolgozók számában érhető tetten, úgy tűnik, ők azok, akik munkalehetőségek hiányában elhagyták/elhagyják a várost, hiszen annak profilja az iparról egyre inkább áttevéődik a szolgáltató szektorra, annak is elsősorban a kereskedelmi, közélelmezési, turisztikai, valamint akadémiai dimenzióira.

2004 után a városvezetés által adoptált neoliberais gazdaságpolitika következtében a külföldi direkt tőkebefektetések értéke hirtelen és szemmel láthatóan megugrott, talán úgy is fogalmazhatnánk, hogy megnőtt Kolozsvár szívóhatása a befektetésekre nézve.¹⁰ A kommunikációs

10. A város immár harmadik ipari parkját tervezi, a Tetarom 1 és Tetarom 2 (amelyet teljes egészében az Emerson cég foglal el) után. A befektetések jelentős részét bevásárlóközpontok, plázák és szupermarketek jelentik. A legnagyobb befektetők a Cora (megközelítőleg 25 millió euró), a Kaufland (két üzlettel a már meglévő Profi, Billa, Metro, Selgros és Plus mellett, amelyből az egyik már elkészült), illetve a most épülő két mall: a Pólus, amely 140 000 négyzetmétert és a Julius Mall amely 85 000 négyzetmétert foglal majd el (a befektetések értéke 140, illetve 45 millió euró). További bevásárlóközpont a Ferdinand Galéria (20 millió euró), illetve a Sigma Shopping Center a legelső Sora után. A befektetések a szolgáltatások (az UPC megvásárolta az Astral kábeltévé- társaságot) vagy az ipar (a Ranbaxy 325 millió dollárért vette meg a Terápia gyógyszergyárat) területén is jelentősek (<http://www.capital.ro/index.php>). A város költségvetése megugrott az utóbbi két évben: míg 2004-ben a város bevétele 446,4 millió euró volt, 2005-ben 614,6 millióra nőtt, a 2006-os költségvetés pedig 669 millió euró tervezett bevétellel számol (http://www.primariaclujnapoca.ro/proiect_buget.aspx - 01.11.2006).

csatornák és szállítási útvonalak szerepének növekedése¹¹ helyi posztfordista fordulatot eredményezett – s ennek döntő hatása és jelentősége volt.

Mindezek mellett „fedezte fel” (kényszerűségből) Kolozsvár is,¹² hogy a tőke iránti országos versenyben „érvelni kell” a város biztosította facilitások mellett, vagyis szimbolikus jelentéseket kell kapcsolni a városhoz mint helyhez.¹³ A régió többi városában – különféle okokból – elindult városrendezési tervek közös eleme a régi történelmi központok – mint ebben a (globális) versenyben hasznosítható eszközök (Sassen 2002) – felé irányuló figyelem és/vagy azok átalakítása. Így például a Nagyszeben, Temesvár vagy Beszterce belvárosának átalakításából származó szimbolikus és anyagi előnyök helyi szinten is lépéseket generáltak – „posztmodern” városelectemek megjelenéséhez vezettek. Erről lesz szó a továbbiakban.

A posztmodern Kolozsvár jegyei: Véleményünk szerint posztmodern városjegyek leírása logikai modelljének megalkotásakor a városban végbement változásoknak analitikusan a következő elemeit különíthetjük el. Elsőként *a funari örökséggel szembeni magatartásokat és változtatásokat*, majd *a várossal szembeni attitűdök rendszerét*, végül pedig *a piacosítható Kolozsvár-márka kialakításának konkrét lépéseit és látható jegyeit*. Az alábbiakban ezen elemeket fogjuk részletesen bemutatni és értelmezni.

A funari örökséggel szembeni magatartások és változtatások: A volt polgármester nevével fémjelzett periódus formálisan 1992 és 2004 közé esett. Ez a tizenkét év (jóllehet korántsem tekinthető „homogénnek”), mint korábban megjegyeztük, elsősorban a nacionalizmus és a hozzá kapcsolódó jegyek tudatos és demonstratív megjelenítésének korszaka volt. Mindezek egy sajátos arculat- és véleményklímát teremtettek, amelynek fenntartására folyamatos erőfeszítéseket tett a városvezetés. A közélet diskurzív szintjén folyamatosan jelen volt a magyarok által jelentett veszély (Péter 2006b), a városképet pedig teljesen elárasztották a román nemzeti reprezentációk (Bándi 2002). A Fő téren, közvetlenül a Mátyás-szoborcsoport mellett, archeológiai ásatásokat kezdeményeztek a románság elsőbbségét bizonyítandó;¹⁴ a köztereket teletűzdelték nemzeti színű zászlókkal (a város minden egyes oszlopán két zászló lengett); a város összes padját piros-sárga-kékre festették; a parkolásgátlók, majd a korszak végén már a belváros szemetesekukái is trikolorban „díszeltek”. Lényegében a városképben mindenhol jelenvalóvá tették a román nemzeti színeket Kolozsvár román jellegének folyamatos hangsúlyozása céljából.¹⁵

11. A kolozsvári repülőtér rendszeres járatainak a száma jelentősen megnőtt, rendszeres belföldi járatok kötik össze az ország különböző városaival – Bukarest, Marosvásárhely, Arad, Temesvár –, illetve külföldi járatok indulnak Európába a következő útirányokkal: Ancona, Bergamo, Bologna, Budapest, Düsseldorf, Firenze, Frankfurt, Lvov, Milano, München, Napoly, Párizs, Róma, Stuttgart, Torino, Valencia, Velence és Bécs. 2000 és 2005 között az utasok száma 75 750-ról 202 556-ra nőtt, a nemzetközi járatok utasainak a száma pedig majdnem négyeszeresére (31 300-ról 120 295-re) emelkedett. A fejlesztési tervek az infrastruktúra fejlesztéséről, az áru- és személyforgalom folyamatos növeléséről, valamint az útirányok változatossá tételéről szólnak (<http://www.airportcluj.ro/ro/hpg.html> – 09. 10. 2006).

12. Természetesen itt elsősorban a város gazdasági és politikai elitjére gondolunk, akik az anyagi és szimbolikus erőforrások elosztása felett döntenek.

13. Mindezt erőteljesen tematizálták a legfontosabb politikai pártok a 2004-es helyhatósági választások alkalmával. Ebben a vonatkozásban Kolozsvár rendszerint negatív példaként jelent meg olyan vidéki városokkal szembeállítva, amelyek a külföldi direkt tőkebefektetések terén jobban álltak, mint például Temesvár, Nagyvárad vagy Nagyszeben (lásd például Ioan Rus szociáldemokrata vagy Emil Boc megválasztott polgármester programbeszédeit).

14. Lásd Péter László tanulmányát az archeológiai ásatásokról ugyanebben a lapszámban (szerkesztők).

15. Jelen tanulmányban nem térünk ki a „színezés” anyagi okaira (a zászlók beszállítója és a festékek forgalmazója

2004-ben az újonnan megválasztott polgármester¹⁶ (és városvezetés) azonnal (az év végéig) szakított ezzel a demonstratív gyakorlattal.¹⁷ A nemzeti színű zászlók döntő többségét, valamint a trikolor szemeteseket eltávolították, a parkolásgátlókat kicserélték. Jelzésértékű – a további trendekre vonatkozóan – hogy a parkokban és a köztereken lévő nemzeti színű padokat a polgármesteri hivatal egy multinacionális vállalattal társulva vörösre festette.¹⁸ Később, hosszabb viták és próbálkozások után, a három főterei archeológiai sáncból kettőt teljesen, a központi fekvésűt pedig részben betömték (ez utóbbit konzerválják, és üveglappal fedik majd be az átrendezési terv részeként). Ezzel párhuzamosan pedig megjelentek az olyan mérvadó politikai nyilatkozatok, amelyek az etnikai konfliktusok meghaladásáról és a közös városépítés szükségességéről szóltak. Mindezen intézkedések deklarált célja a korábbi korszaktól való tudatos elhatárolódás és elkülönöződés volt: lazítottak a városi közterek erős etnicizáltságán és mintegy előkészítették a későbbi változásokat, amelyek elsősorban a városvezetésnek a várossal szemben tanúsított attitűdrendszerének megváltozásában érthetők tetten.¹⁹

A várossal szembeni attitűdök rendszere: A változások második eleme a városhoz kapcsolódó attitűdök módosulásában figyelhető meg – jelenleg a városi térnek/létnek, a fejlesztésnek és tervezésnek egy másfajta, a funaritól eltérő hivatalos értelmezése érhető tetten. A kolozsvári polgármesteri hivatal és a helyi tanács által kiadott dokumentumok – habár megszavazott, politikailag jóváhagyott stratégiai tervek²⁰ – véleményünk szerint az abban foglaltak az elemzés szempontjából inkább nyilatkozatoknak, pontosabban a várossal szembeni attitűdök indikátorainak tekinthetők. E dokumentumoknak két lényeges dimenzióját kell kiemelnünk. Az egyik a deklarált prioritások, erőforrások, átépítések, felújítások, tényleges, megfogalmazott elemeit érinti,²¹ a másik a szándékolt változásokhoz társított társadalmi és kulturális jelentésekre, valamint a mögöttes tartalmakra vonatkozik.

A célként megfogalmazott nagyléptékű vízióban Kolozsvárnak egy fejlett infrastruktúrával rendelkező gazdasági, kulturális, egyetemi és turisztikai szolgáltatóközponttá kell(ene) válnia. Ehhez társul a belváros infrastrukturális felújításának terve, amelynek értelmében sétálövezetté kell azt tenni: ez egyrészt a régi korzó (Eroilor/Deák Ferenc utca) átépítését jelenti – ami ezáltal egybeolvadna a régi, szűkebben értelmezett Fő térrel, ahol szintén drasztikusan szabályoznák az autós forgalmat –, másrészt további tervezett *autós-gyalogos elválasztást* terveznek – lényegében

a köztudomás szerint a polgármester fiának cége volt).

16. Emil Boc demokrata párti politikus.

17. A város magyar lakosságának előzetes félelmei erre vonatkozóan nem igazolódtak be. Korábban a választási kampány során a magyarok politikai szervezete más jelöltet támogatott, és aggodalmát fejezte ki a jelenlegi polgármester nacionalista megnyilvánulásai kapcsán, miután az egy tévéműsorban a Bibliára esküdt fel, hogy a megválasztása esetén a magyarokkal semmiféle szövetséget nem köt, és számukra engedményt nem tesz.

18. A régi padok jelentős részét időközben kovácsoltvas keretű és természetes fa padokra cserélték ki, de a piros-sárga-kék padokat akkor a Coca-Cola vörösre festette le.

19. Mindezeket természetesen korántsem tartjuk problémamentesnek, és azt sem gondoljuk, hogy a változás feszültségmentes és ideális lenne. Csupán azt jegyezzük meg, hogy csökkent az etnikai konfliktusok esélye azért, hogy a formális városvezetés már nem tekinti eszköznek céljai elérésében.

20. Kolozsvár *Stratégiai programtervezetere* és elfogadott *Turisztikai fejlesztési stratégiájára* gondolunk (Primăria 2005a, 2006).

21. Kolozsvár fejlesztési tervének legfontosabb fejezeteiben az infrastruktúra, gazdasági fejlődés, oktatás, sport és turizmus, egészségügy, IT, szociálpolitikák és környezet szerepelnek, amelyek megegyeznek mind az országos, mind a regionális prioritásokkal, amelyek szerepe meghatározó a város jellegének alakításában.

kizárnák az óvárból az autós forgalmat. Mindezt a módszertani részben vázolt értelmezési keret alapján a várossal szembeni paradigmaváltás fontos elemének tekintjük.

A másik (immár hivatalosan is elfogadott) dokumentum, a turisztikai fejlesztési stratégia további új elemeket tartalmaz: Kolozsvár piacosítható „erősségének” annak történelmi múltját, kulturális jelentőségét és vonzerejét, egyetemi jellegét és földrajzi fekvését tartja (Primăria 2006:2–3.), ezekre alapozva „re-prezentálja” a város meghatározó arculatát. Jelzésértékű az is, hogy ebben a dokumentumban mi számít történelmi múltnak. Korábban, a szimbolikus térfogalás periódusában, a román többséget megszólító városvezetés számára a római kor, a magyarok számára viszont elsősorban az Árpád-kori honfoglalás, majd a kincses Kolozsvár mítoszában megtestesült 1918–1920-ig tartó „magyar idő” volt „a” történelem. A jelenlegi helyzetben (természetesen anélkül, hogy ezt expliciten kimondanák) a történelmi múlt – a megjelölt épített örökség objektumainak átlagos életkora alapján – a „virágzó középkor”, lényegében a 14–18. századi középkor és korai újkor. Ez nyilvánul meg az értékesíthető műemlékekben és múzeumokban (ahol belépti díjat kell fizetni), amelyek néhány kivétellel a belvárosban, a Fő téren és annak közvetlen környékén helyezkednek el. Ezek a Szent Mihály-plébániatemplom, a Farkas utcai református templom, az evangélikus és unitárius templomok, a Ferences templom és kolostor, a Piarista templom, a Minorita (ma görög katolikus) templom, a Bob püspökről elnevezett templom; a Bánffy-palota, Mátyás király szülőháza, a Karolina-oszlop, továbbá a Wolphard-Kakas Ház, a Szabók bástyája; valamint olyan modern épületek, mint a Neológ zsinagóga, az Igazságügyi palota, a Redut épülete, a Város- és a Megyeháza, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Fő épülete, valamint a Román Nemzeti és a Kolozsvári Állami Magyar Színház és a Kolozsvári Állami Magyar Opera épületei. Ezeket egészíti ki az Ortodox katedrális. Hasonlóképpen szerepelnek a tervben a kolozsvári múzeumok: a szépművészeti, a néprajzi, valamint az Erdélyi Történelmi-Múzeum. Csupán két jelentősnek tekintett műemlék, illetve múzeum található a belvároson kívül: a kolozsmonostori Kálvária templom, valamint a Szabadtéri Néprajzi Múzeum.

Az elemzett hivatalos dokumentumok szöveggörnyezetete, a kérdéssel foglalkozó médiatartalmak és a hivatalos nyilatkozatok kontextusában olyan Kolozsvár-kép és hozzá társított jelentések jelennek meg, amelyek teljesen eltérnek attól, amit a 90-es évek Kolozsvára jelentett: egy feltalált európai városképet sugallnak. A konstruált európaiság képzete központi összetevőjük – ezzel biztosítható végre a „világgal” való hasonlóság, valamint dekonstruálható a funari tizenkét év alatt a városhoz kapcsolt negatív jelzők és stigmák sokasága, amelyek meggátolnák a tőkevonást.²² Ebben a képben a korábbi, etnikai jegyeket túlhangsúlyozó elemek háttérbe szorulnak – miként azok szimbolikus konfliktusa is tompult – az európaiság inkább összekötő, mintsem elválasztó elemként jelenik meg.²³ Továbbá, a megnevezett építészeti örökség objektumai többségének elhelyezkedése és az átépítési terv helyszíne révén az is egyértelművé válik, hogy mi az, amit a város vezetősége „főtérnek” tekint – mit tart turisztikai szempontból eladhatónak. A kérdés azért is rendkívül fontos, hiszen a „régí Fő tér” restaurálásával és a gyalogos övezetek

22. A nemzetközi sajtóban ugyanis Kolozsvár rendszeresen mint nacionalista, idegengyűlölő, a külföldi tőkét elriasztó hely szerepelt.

23. Emil Boc polgármester nyilatkozata szerint „mindannyian európaiak vagyunk itt Kolozsváron, és azt nem kell szégyellnünk fel is mutatni.” A nyilatkozat az Alpha Tv helyi műsorában hangzott el, annak 2006. október 14-i, szombat délelőtti élő műsorában.

ehhez való közvetlen kapcsolásával megszűnik a szimbolikus nacionalista térfoglalás végső tétje és célja: az alternatív „román Fő tér” mesterséges kialakítása.

Ebben az „európai felvetésben” elmosódnak az etnikai jellemzők, megszűnnek az alternatív román, illetve magyar terek. A hivatkozott múlt egy közösnek tekinthető és vállalható múlt köré szerveződik, múlt, ami európai. A lokális jegyek – a térszerkezet, a történelmi objektumok elrendezése, azok sajátos története stb. – kiemelése révén hozható létre az a piacosítható márka, ami etnikumtól függetlenül jövedelmező, hiszen mindezen prioritások tematizálása az európai város eszméje köré szerveződik, ennek megvalósítása mozgatja. Kimondott és felvállalt cél tehát Kolozsvár (lényegében a belváros) olyanszerű tervezése és átalakítása, amilyen az európainak (vagy gyakran nyugatinak, fejlettnak, modernnek) tekintett és tekinthető városoké. Ez egyrészt összeköt(het)i a város lakóit, másfelől pedig profitot termel(het) a turisták és a külföldi befektetők odavonzása révén.

Mindezek társadalmi és építészeti vetületei adják a *piacosítható Kolozsvár-márka látható jegyeit*. A város fejlesztési és turisztikai terveivel ellentétben (amelyeket a megváltozott attitűdrendszerek indikátorának tekinthetünk), a Fő tér átépítésére vonatkozó, fél éve kivitelezés alatt álló terv látható vonatkozásai konkrét ténynek és cselekvésnek tekinthetők.

A Fő tér és közvetlen környéke felújításának/átrendezésének célja a város identitásának és helyi sajátosságainak kiemelése. A legszembetűnőbb változás a gyalogos és autós forgalom világos elválasztása, az ennek érdekében történő átrendezés. Az autós forgalom korlátozását nem csupán a közlekedési táblák láttatják, hanem más építészeti elemei is vannak: a Fő tér két oldalán egyirányúsítják a forgalmat, a tér többi részén megszüntetik a parkolókat, amelyek helyét padok és teraszok veszik majd át. Míg korábban a teret az autós forgalom birtokolta a maga zajával és szennyével (ez a modern város egyik jellemvonása), a gyalogosok pedig csupán átmeneti, a valahova sietés útvonalain közlekedhettek, az átépítést követően a teret a gyalogos forgalomnak, a sétának, a pihenésnek, a szabadidő kellemes eltöltésének kellene birtokba vennie, kizárva a rohanó autósokat, és átengedve az így felértékelődött teret a városközpontba vonzott fogyasztóknak és turistáknak.

Az útépítést ugyanakkor a homlokzatok felújítása, a *részleteiben gazdag díszítések*, a *patinás régiesség kiemelése* jellemzi. Az homlokzatokról eltűnnek a látványt zavaró kábelek, a cégtáblák és a növényzet, s a látványt a tervezett szökőkút vize és a fényfantáziák – a posztmodern város-építészet leggyakrabban használt elemei – díszítik és strukturálják majd. A tervezett szökőkút és a fények legfontosabb jellemzője azok játékossága és változatossága: mobilisak, akárcsak az idevonzani kívánt turisták – akkor és úgy jeleníthetők meg, ahogyan a (mindennapitól eltérő) rendezvénynek vagy közösségi események megkívánják.

A fogyaszthatóvá tett belváros a városvezetés szándéka szerint a tervezett szépség, a divatos sikkesség, a sétáló, pihenő, kávézó, vásároló gyalogosok és látogatók társadalmi tere kíván lenni, amelynek egy végső célja van: lehetővé tenni és maximalizálni a fogyasztást, és ezáltal a közvetlen anyagi és szimbolikus profitot. Mindehhez azonban olyan jellegű terek kellenek, amelyek hosszas ott-tartózkodást és időtöltést tesznek lehetővé.

<i>Dimenzió</i>	<i>Jellemvonás</i>
<i>Jellege</i>	Konstruált és tervezett
<i>Elemei</i>	Középkori történelmi objektumok és azok átértelmezett jelentései
<i>Profilja</i>	Deetnicizált, „európai”
<i>A változtatások célja és tétje</i>	Egy sajátos Kolozsvár-márka kialakítása „Eladni” a városképet
<i>Manifeszt funkciói</i>	Turisztikai vonzóövezet kialakítása Visszaadni a lakosoknak a teret, valamint Sajátos arculat kialakítása
<i>Látens funkciói</i>	Európai identitást adni és azt folyamatosan fenntartani Anyagi és szimbolikus tőkét vonzani és termelni
<i>Konstitutív elemek</i>	Sétálóövezet, padok, felújított épületek, szökőkút, fények és wireless internet
<i>Központi szimbólumok</i>	Középkor, épített örökség
<i>Központi értékek</i>	Európaiság, civilitás, jólét, rendezettség
<i>Alkalmazott fő eszközök</i>	Gyalogos-autós elválasztás Kereskedelmi és szolgáltatói szerep megerősítése Épületek patinásítása A helyi sajátosságok értékesítése
<i>A városi terek belső munkamegosztásban betöltött szerepe szerint</i>	(Elsősorban) A fogyasztás tere
<i>Várható negatív következmények</i>	A tér kirekesztő hatásának megerősödése A szolgáltatások árnövekedése A lakófunkció további gyengülése

3. táblázat. A Fő tér megragadott változ(tat)ásainak ideáltípusa.

Előnyök és kockázatok árnyékában: Mint korábban részletesebben is kifejtettük, az arculatváltás (elsősorban nem a fizikailag is tetten érhető módosulásokra gondolunk) tétje és célja az eladható városkép kialakítása, az anyagi és szimbolikus tőkevonzás. A turisták és a külföldi befektetők számának/volumenének növelése a tulajdonképpeni cél, amely által Kolozsvár bekapcsolódhat a regionális és globális városhálózat, amint azt jól példázza a Fő térre rádióhullámokon szórt ingyenes és mindenki által elérhető Internet, ami virtuálisan is bekapcsolja a várost a globális hálózatba. A világhálóval folyamatos és közvetlen kapcsolatban lévő tér (megszüntetve a tér-idő korlátokat) kiemeli és hangsúlyozza a városközpont korszerűségét és fogyasztóorientáltságát.

A belváros több pontján már fogható wireless internet szórása azonban a változások által gerjesztett társadalmi problémákra is rávilágít: a posztmodern városok fogyasztói funkciót betöltő sikkes tereinek és luxusboltjainak kirekesztő hatása is van. Ebben az értelemben a wireless internet akár a változó terek szimbóluma is lehetne. Tökéletesen tükrözi egyrészt az ideáltípusos térhasználatot, másrészt a tér kirekesztő jellegét: a laptopját kinyitó, egy padon vagy teraszon napi levelezését intéző jól öltözött, középosztálybeli, többnyire fiatal vagy középkorú által birtokba vett tér kizárja a tőle különbözőket – akik nem képeznek vásárlóerőt. Ilyen térben nem is érzi jól magát az, aki nem engedheti meg magának, hogy a sikkes teraszon kávézzon, aki nem

vásárol a drága boltokban és nincs laptopja sem, amin a világ dolgait követhetné – függetlenül attól, hogy milyen nyelven beszél vagy milyen kultúrát vall magáénak.

KÖVETKEZTETÉSEK

Jóllehet tanulmányunk megállapításai csupán hipotézis jellegűek, hiszen a vizsgált változás folyamata még a kezdetén tart, úgy véljük, néhány kijelentésünk releváns lehet. Kutatásunk tanulságait a következőképpen foglalhatjuk össze: Egyrészt, fenntartjuk, hogy – a pénzügyi, bürokratikus és infrastrukturális gátak és korlátok ellenére – a kolozsvári fizikai és társadalmi térben olyan tervezett változások indultak el, amelyek hosszabb távon a város posztmodern jegeinek megerősödésével járnak. Mindez minőségében és jellegében új korszakot jelent a város jelenkori történetében, meghaladva a kilencvenes évekre jellemző nacionalizmus vezérelte periódust, de a vele együtt járó nem leülepedettségben megnyilvánuló szakaszát is (ami vélhetően a kaotikus *lassez faire* építkezésekre is hatással lesz hosszabb távon). Másrészt, úgy gondoljuk, hogy a változás során a nemzeti-etnikai jelentések elvesztik fontosságukat: a posztmodern Kolozsvárra egyre inkább a deetnicizált (a hasonlóság alapján európaiként értelmezett, turizmus/szolgáltatás vezérelt) városjegyek válnak meghatározóvá, amelyek a sajátosként újra feltalált márka konstitutív elemeiként fognak funkcionálni.

Végül – mivel véleményünk szerint az átalakulásokat objektív, külső feltételek (a régió városhálózataiba való bekapcsolódás gazdasági kényszere és a tökevonzás) kényszerítették ki – a posztmodern város megoldandó problémái inkább külső, a tágabb gazdasági és társadalmi környezet viszonyában, a globális verseny kontextusában alakulnak (nem pedig a modern korra jellemző belső küzdelmei, mint például a román–magyar közösség viszonyának térbeli és szimbolikus vetületei mentén). Mindazonáltal megállapításainkat érdemesnek tartjuk további vizsgálatoknak is alávetni.

FORRÁSOK

CNS 1994: *Recensământul populației și locuințelor din 7 ianuarie 1992* [Népszámlálás és lakásösszeírás 1992. január 7-én] vol. 2., București: Comisia Națională pentru Statistică, vol. 2.

INS 2004: *Recensământul populației și locuințelor din 7 ianuarie 2002* [Népszámlálás és lakásösszeírás 2002. január 7-én] vol. 2., București: Institutul Național de Statistică

Primăria Cluj-Napoca 2005a: *Proiect de planificare strategică. Municipiul Cluj-Napoca*. [Kolozsvár megyei jogú város stratégiai programtervezete], Cluj-Napoca

Primăria Cluj-Napoca 2005b: *Plan strategic de dezvoltare a Municipiului Cluj-Napoca*. [Kolozsvár megyei jogú város fejlesztésének stratégiai terve], Cluj-Napoca

Primăria Cluj-Napoca 2006: *Strategia de dezvoltare turistică în municipiul Cluj-Napoca*. [Kolozsvár megyei jogú város turizmusának fejlesztési stratégiája], Cluj-Napoca

Primăria Cluj-Napoca 2006: Plan urbanistic zonal, és Plan urbanistic regional

<http://www.capital.ro/index.php>

http://www.primariaclujnapoca.ro/proiect_buget.aspx – 01. 11. 2006

<http://www.airportcluj.ro/ro/hpg.html> – 09. 10. 2006

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bándi Róbert 2002: *Simbolici nationaliste in spațiul urban Clujean* [Nacionalista szimbolika a kolozsvári városi térben], Kolozsvár: BBTE Szociológia és Szociális Munkásképző Kar, szakdolgozat, kézirat
- Bálint, Tibor 1978: *Zokogó majom. Egy élheteretlen család kálváriája*, Budapest: Szépirodalmi
- Bell, Daniel 1973: *The Coming of Post-industrial Society: A Venture in Social Forecasting*, London: Heinemann
- Brenner, Neil – Keil, Roger (eds.) 2005: *The Global Cities Reader*, New York: Routledge
- Castells, Manuel 2004: *End of Millenium*, International Edition: Blackwell
- Dear, Michael – Flusty, Steven 2002: *The Spaces of Postmodernity*, Oxford: Blackwell
- Duncan, James – Lay, David (eds.) 1993: *Place/Culture/Representation*, London: Routledge
- Egyed Ákos 1997: *A korszerűsödő és hagyományörző Erdély I–II.*, Csíkszereda: Pallas-Akadémia
- Emigh, Rebecca – Szelényi, Iván 2001: *Poverty, Ethnicity and Gender during Market Transition*, Westport: Praeger
- Feischmidt Margit 2002: Szimbolikus konfliktusok és párhuzamos nemzetépítés. Az erdélyi nemzeti rítusokról és diskurzusokról a kolozsvári Mátyás-szobor körüli 1992-es konfliktus példáján. In A. Gergely András (szerk.): *A nemzet antropológiája (Hofer Tamás köszöntése)*, Budapest: Új Mandátum.
- Feischmidt Margit 2005: A magyar nacionalizmus autenticitás-diskurzusainak szimbolikus térfoglalása Erdélyben. In Feischmidt Margit (szerk.): *Erdély-(de)konstrukciók*, Budapest–Pécs: Néprajzi Múzeum–PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 7–32.
- Gál Katalin 2005: *Egyetemisták informális pénzszerző gyakorlatai*, Kolozsvár: BBTE Szociológia és Szociális Munkásképző Kar, mesteri disszertáció, kézirat
- Geambașu Réka 2003: A kolozsvári roma elit kialakulásának folyamata. *Erdélyi Társadalom*, 2003, 1., 67-86.
- Giddens, Anthony 1997: *Szociológia*, Budapest: Osiris
- Gregory, Derek 1994: *Geographical Imagination*, Cambridge: Blackwell
- Hancz Imola – Péter László 2005: Úgy érzem nagyon nehéz munkanélkülinek lenni... Elemzési kísérlet a kolozsvári munkanélküli fiatalok pénzszerzési gyakorlatairól. *WEB. Szociológiai Folyóirat*, 2005, 2., 65–80.
- Harvey, David 1990: *The Condition of Postmodernity. An Enquiry into the Origins of Cultural Change*, Oxford: Blackwell
- Horst, Jakob Jens – Lozada, Tannya 2001: *Globalization and Poverty*, Wien: SOCO Paper
- Kearns, G. – Pilo, C. (eds.) 1993: *Selling Places*, Oxford: Pergamon Press
- Korunk 2006: *Kolozsvár a történelemben*, Korunk, 2006, 10, teljes lapszám
- Kumar, Krishan 1995: *From Post-Industrial to Post-Modern Society: New Theories of the Contemporary World*, Oxford: Backwell
- Lazăr, Marius 2003 Cluj 2003 – Metastaza ostentației. Ilustrate în alb și negru din Clujul tricolor. [Kolozsvár 2003 – A hivalkodás metasztázisai. Fehér-fekete képeslapok a nemzeti színű Kolozsvárról]. *Idea*, 2003, 15–16, 125-134.
- Lytard, Jean-Francois 1993: A posztmodern állapot. In Habermas, Jürgen (szerk.): *A posztmodern állapot*, Budapest: Századvég, 7–146.

- Magyari-Vincze Enikő 1994: A Caritas és a romániai átmenet, *Replika*, 1994, 3–4.
- Magyari-Vincze Enikő 1997: Antropologia politicilor identitare nationaliste [A nacionalista identitáspolitikák antropológiája], Cluj-Napoca: EFES
- Méhes György 2001: *Kolozsvári milliomosok*, Kolozsvár: Erdélyi Híradó
- Mihali, Ciprian 2003: Dreptul la oraş [A városhoz való jog]. *Idea*, 2003, 15–16., 121–124.
- Mingione, Enzo 1996: *Urban Poverty and the Underclass*, Malden: Blackwell
- Nagy István 1981: *Sáncalja. Ki a sánc alól*, Bukarest: Kriterion
- Pásztor Gyöngyi 2003a: A Névtelen Hely: slumosodás Kolozsvár egyik átmeneti övezetében. *WEB. Szociológiai Folyóirat*, 2003, 11., 15–20.
- Pásztor Gyöngyi 2003b: Slumosodás és elszegényedési folyamatok Kolozsváron. *Erdélyi Társadalom. Szociológiai Szakfolyóirat*, 2003, 1., 51–66.
- Pásztor Gyöngyi 2004: Monostor(ok)-kép(ei), Monostor(ok)-tudat(ai). Kolozsvár egyik lakótelepének mentális tér-képéről. *WEB. Szociológiai Folyóirat*, 2004, 14., 17–24.
- Pásztor Gyöngyi 2005: Segregare locativă la începutul anilor '90 în oraşul Cluj [Lakóhelyi szegregáció Kolozsváron a kilencvenes években]. In *Studia Universitatis Babeş–Bolyai XLIX.*, 75–94.
- Pásztor Gyöngyi 2006: *Városszociológia. Elméletek és problémák*, Cluj–Napoca: Presa Universitară Clujeană
- Péter László 2002: Az Aranykorszak örökösei? *WEB. Szociológiai Folyóirat*, 2002, 2, 13–26.
- Péter László 2003: Az újszegények túlélési életstratégiái. *Erdélyi Társadalom. Szociológiai Szakfolyóirat*, 2003, 1., 25–52.
- Péter László 2006a: *Jegyzetek a szegénység szociológiához*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană
- Péter László 2006b: „Feltalálni a múltat!” – etnikai közösségek mediatisált megjelenítése a Kolozsvár főterén végzett archeológiai ásatások példáján. *Erdélyi Társadalom. Szociológiai Szakfolyóirat*, 2006, 2.
- Petrovici Norbert 2003: *Problemele pieşei imobiliare în Cluj* [Ingatlanpiaci problémák Kolozsváron], Kolozsvár: BBTE Szociológia és Szociális Munkásképző Kar, szakdolgozat, kézirat
- Ritzer, George (ed.) 2004: *Handbook of Social Problems. A Comparative International Perspective*, London–New Delhi: Sage–Thousand Oaks
- Ruszuly Emese 2005: *A szocialista nagyipar munkásszállói a lakásprivatizáció után*, Kolozsvár: BBTE Szociológia és Szociális Munkásképző Kar, mesteri disszertáció, kézirat
- Sassen, Saskia 1991: *The Global City: New York, London, Tokio*, New York: Princeton University Press
- Sassen, Saskia (ed.) 2002: *Global Networks, Linked Cities*, New York: Routledge
- Sipos Gábor (szerk.) 2001: *Kolozsvár 1000 éve*, Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület
- Soja, Edward 1989: *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*, London: Verso
- Szabó Á. Töhötöm 2004: Látható és láthatatlan terek Kolozsváron. *Néprajzi Látóhatár*, 2004, XIII. évf., 3–4.
- Taylor, Peter 2003: *World City Network: A Global Urban Analysis*, New York: Routledge
- Toffler, Alvin 1973: *Şocul viitorului* [Jövősokk], Bucureşti: Politica
- Toffler, Alvin 1983: *Al treilea val* [A harmadik hullám], Bucureşti: Politica

Toffler, Alvin 1993: *Hatalomváltás. Tudás, gazdagság és erőszak a XXI. század küszöbén*, Budapest: Európa

Touraine, Alan 1974: *The Post-Industrial Society*, London: Wildwood

Troc, Gabriel 2003: După blocuri sau despre starea actuală a cartierelor muncitorești [A tömbházak mögött avagy a munkásnegyedek jelenlegi állapotáról]. *Idea*, 2003, 15–16., 150-159.

Urry, John 1991: *The Tourist Gaze*, London: Sage

Urry, John 1995: *Consuming Places*, London: Routledge

Zamfir, Cătălin 2001: Situația sărăciei în România, dimensiuni, surse, grupuri de risc [A szegénység helyzete Romániában, dimenziók, okok, kockázati csoportok]. *România Socială*, 2001, 2., 2–12.

Zukin, Sharon 1991: *Landscape of Power: From Detroit to Disneyworld*, Berkeley: University of California Press